

O TREH PREOBRAZBAH

Omenimo vam tri preobrazbe duha: kako se duh spremeni v kamelo in kamela v leva in nazadnje lev v otroka.

Marsičesa težkega je deležen duh, močan, težaški duh, v katerem je spoštljivost: po težkem in najtežjem teži njegova moč.

Kaj je težko? tako sprašuje težaški duh, pa poklekne kakor kamela in želi biti dobro obložen.

Kaj je najtežje, vi junaki? tako sprašuje težaški duh, da vzamem nase in se veselim svoje moči.

Kaj ni to: ponižati se, da zadeneš svoj napuh? Pustiti norosti, da zablešči, da se ponorčuješ iz svoje modrosti?

Ali pa je: ločiti se od svoje stvari, ko zmaguje? Vzpeti se na visoke gore in skušati skušnjavca?

Ali pa: hraniti se z želodom in travo spoznanja in zaradi resnice trpeti lakoto na duši?

Ali pa: biti bolan in poslati tolažnika domov in skleniti prijateljstvo z gluhihimi, ki nikoli ne slišijo, kaj bi rad?

Ali pa: stopiti v umazano vodo, če je voda resnice, in ne spoditi od sebe mrzlih žab in vročih krastač?

Ali pa: ljubiti tiste, ki nas zaničujejo, in seči v roko pošasti, kačar nas hoče prestrašiti?

Vse to najtežje vzame nosljivi duh nase: kakor kamela, ki otovorjena hiti v puščavo, tako hiti duh v svojo puščavo.

Ampak v najsamotnejši puščavi nastane druga preobrazba: tu se duh spremeni v leva, hoče si upleniti svobodo in zagospodariti v svoji puščavi.

Tu si išče zadnjega gospoda: sovražen hoče postati njemu in svojemu zadnjemu bogu, za zmago se hoče spoprijeti z velikim zmajem.

Kdo je veliki zmaj, ki ga duh ne mara več klicati gospod in bog? »Dolžan si« se reče velikemu zmaj. Ampak duh leva pravi »Jaz hočem«.

»Ti moraš« mu je napoti, zlato se svetlika, luskinasta žival, in na vsaki luskini se zlato sveti: »Dolžan si!«

Tisočletne vrednosti se svetijo na teh luskinah in takole govori najmogočnejši od vseh zmajev: »Vsa vrednost stvari — se sveti na meni.«

»Vsa vrednost je že ustvarjena in vsa ustvarjena vrednost — to sem jaz. Resnično, naj ne bo več nobenega »Jaz hočem!« Tako govori zmaj.

Bratje moji, zakaj je potreben lev v duhu? Kaj ni zadosti tovarna žival, ki se odpoveduje in je spoštljiva?

Ustvarjati nove vrednosti — tega tudi lev še ne premore: ampak ustvarjati si svobodo za novo ustvarjanje — to premore moč leva.

Ustvarjati si svobodo in sveti Ne tudi pred dolžnostjo: za to, bratje moji, je potreben lev.

Vzeti si pravico za nove vrednosti — to je najstrašnejše jemanje za nosljivega in spoštljivega duha. Resnično, ropanje mu je to in stvar roparske živali.

Kot svoje najsvetejše je nekoč ljubil »Dolžan si«: zdaj mora tudi še v najsvetejšem najti slepilo in samovoljo, da si uropa svobodo od svoje ljubezni: za ta

Ampak povejte, bratje moji, kaj pa zmore otrok, česar niti lev ni zmožel? Kaj mora roparski lev postati tudi še otrok?

Nedolžnost je otrok, in pozaba, začetek od kraja, igra, iz sebe se vrteče kolo, prvi gib, sveti ja.

Ja, za igro ustvarjanja, bratje moji, je potreben sveti ja: duh hoče pač svojo voljo, v svetu izgubljeni si pridobi svoj svet.

Tri preobrazbe duha sem vam imenoval: kako je duh postal kamela in kamela lev in lev nazadnje otrok. —

Tako je govoril Zaratustra. In takrat se je mudil v mestu, ki se mu pravi: Lisasta krava.

MED UJEDAMI

Kdor hoče tu navzdol,
kako hitro
ga požre globočina!
— Ampak ti, Zaratustra,
še ljubiš prepada,
si še kakor *bor*? —

Ta požene korenine, kjer
celo skala z grozo
gleda v globočino —,
drži se nad prepadi,
kjer vse okrog
hoče navzdol:
med nestrpnostjo
divje meli, deročega potoka
potrpežljivo strpen, trden, molčeč,
sam ...

Sam!

Le kdo si je drznil,
biti tukaj gost,
tebi biti gost? ...
Kaka ujeda morda:
ta se ti že obesi,
vztrajnemu trpinu,
škodoželjno v lase,
z norim smehom,
smehom ujede ...
čemu tako vztrajen?
— se grozno posmehuje:
Krila mora imeti, kdor ljubi prepade ...
ni mu treba obviseti,
kakor si ti, obešenec! —

O Zaratustra,
najokrutnejši Nimrod!
Pred nedavnim še lovec na boga,
past vsake kreposti,
puščica zla!
Zdaj —
si od sebe samega ulovljen,
sam svoj plen,
sam vase zažrt ...

Zdaj —
sam s seboj,
v lastnem védenju samodvoj,
med sto ogledali
sam pred seboj lažen,
med sto spomini
dvomen,
od vsake rane truden,
od vsakega mraza zmrážen,
v lastnih vrveh zadavljen,
samoznalec!
Samoobešalec!

Kaj si se zvezal
z vrvjo svoje modrosti?
Kaj si se zvabil
v paradiž stare kače?
Kaj si se splazil
vase — vase? ...

Bolnik zdaj,
bolan od kačjega strupa;
ujetnik zdaj,
zadet od najtrše usode:
v lastnem rovu
sključen koplješ,
sam sebi si jama,
sam sebi grob,
okoren,

tog,
mrlič —
s sto bremen obtežen,
sam s seboj obremenjen,
vedež!
samospoznavalec!
modri Zaratustra! ...

Iskal si najtežje breme:
našel si *sebe* —,
ne znebiš se samega sebe ...

Prežiš,
čepiš,
ti, ki že ne stojiš več pokonci!
Še s svojim grobom se mi zrasteš,
krivo raščeni duh! ...

In še nedavno tako ponosen,
na vseh zanosih svojega ponosa!
Nedavno še samotnik brez boga,
v dvoje s hudičem,
škrlatni princ vsakršne objesti! ...

Zdaj —
med dva ničča
zavit,
vprašáj,
utrujena uganka —
uganka za ujede ...

te bodo že »rešile«,
lačne so že tvoje »rešitve«,
že plahutajo okoli tebe, svoje uganke,
okoli tebe, obešenec! ...
O Zaratustra! ...
Samoznalec! ...
Samoobešalec! ...

Tu sem se dotaknil le problema o *nastanku* krščanstva. *Prva* teza, ki vodi do njegove rešitve, se glasi: Krščanstvo lahko razumemo samo v zvezi s tlemi, iz katerih je zraslo, — glede na židovski instinkt *ne* pomeni kakega protigibanja, marveč njegov podaljšek, korak dalje znotraj njegove zastrašujoče logike. V formuli odrešenika: »zveličanje prihaja po Židih«. — *Druga* teza se glasi: še lahko prepoznamo fiziološki tip Galilejca, toda šele prek svoje popolne izrojenosti /ki se obenem kaže v popačenju in prekritju s tujimi potezami —/ lahko služi temu, za kar so ga pravzaprav rabili, za tip *odrešenika* človeštva. —

Židje so najbolj nenavadno ljudstvo v svetovni zgodovini zaradi tega, ker so tedaj, ko so bili postavljeni pred vprašanje biti in nebiti, *ne glede na ceno* z vso grozljivo zavestjo izbrali bit: cena tega je bilo korenito *popačenje* celotne narave, vsega naravnega, vse realnosti, vsega notranjega sveta, kakor tudi vnanjega. Ogradili so se od vseh pogojev, v katerih je doslej lahko, je *smelo* živeti kako ljudstvo, iz sebe so ustvarili

protipojem *naravnostnih* pogojev, — po vrsti so na neozdravljiv način, v *protislovju s svojimi naravnimi vrednotami* sprevrnili religijo, kult, moralo, zgodovino in psihologijo. Na enak fenomen naletimo še enkrat in v neprimerno večjih razsežnostih, a kljub temu samo kot na kopijo: — v primerjavi s »svetim ljudstvom« se mora krščanska cerkev odreči vsakršni zahtevi po originalnosti. Prav zaradi tega so Židje *najbolj usodno* ljudstvo svetovne zgodovine: s svojimi učinki so tako zelo popačili človeštvo, da danes kristjan, ne da bi se razumel kot *poslednja židovska konsekvence*, lahko čuti na protižidovski način.

V svoji »Genealogiji morale« sem kot prvi na psihološki način vpeljal proti-pojma *odlične* morale in resentimentske morale, zadnja izvira iz *zanikanja* prve: je pa docela židovsko-krščanska morala. Da bi lahko vsemu, kar predstavlja *vzpenjajoče* se gibanje, uspelost, moč, lepoto, zemeljsko samopotrpitev, rekli NE, si je moral v genija spremenjeni instinkt resentimenta izmisliti *dru-gačen* svet, glede na katerega se pojavi *potrjevanje življenja* kot nekaj zlega, kot že na sebi zavrženo. Če preudarimo psihološko, potem se židovsko ljudstvo izkaže za ljudstvo z najbolj žilavo življenjsko silo, ki se je v nemogočih pogojih prostovoljno, a iz najgloblje samoohranitvene zvižanosti, postavilo na stran vseh dekadentnih instinktov — ne ker bi ga ti obvladali, marveč zato, ker so prek njih ohranili moč, s katero so se uveljavili kljub in proti »svetu«. So nasprotstvo vseh dekadentov: z non plus ultra gledališkega genija so sami sebe *uprizarjali*, do popolne iluzije, kot dekadente, da so se lahko postavili na čelo vseh dekadentskih gibanj /— tako kot *Pavlovo* krščanstvo —/ in napravili iz njih nekaj, kar je močnejše od vsakršne življenju *pritrjujoče* stranke. Décadence je za tisto vrsto ljudi, ki težijo

po moči v židovstvu in krščanstvu, za *svečeniško* vrsto, samo *sredstvo*: življenjski interes te vrste ljudi je, da bi človeštvo napravili za *bolno* in da bi pojme »dobro« in »zlo«, »resnično« in »napačno« sprevrnili v življenjsko nevarnem in svet obsojajočem smislu.

Kot tipična zgodovina *denaturalizacije* vseh naravnih vrednot je zgodovina Izraela neprecenljiva: navajam pet dejstev za potrditev tega. Prvotno, predvsem v času Kraljev, je imel do vseh stvari tudi Izrael *pravilen*, se pravi naraven odnos. Njegov Jahve je bil izraz zavesti o moči, zadovoljnosti s seboj, zaupanja v sebe: po njem so pričakovali zmago in odrešitev, po njem so zapali naravi, da bo dala, kar ljudstvo potrebuje — predvsem dež. Jahve je Bog Izraela in *potemtakem* Bog pravičnosti: logika vsakega ljudstva, ki ma moč in zaradi tega nima slabe vesti. V prazničnem kultu se izražata obe plati samopotrjevanja ljudstva: hvaležen je zaradi veličastne usode, s katero se je povzpел, hvaležen pa je tudi v odnosu do kroženja letnih časov in za vso srečo pri reji živine in na polju. — Takšno stanje stvari je bilo še dolgo ideal, še tudi tedaj, ko je bilo odpravljeno na žalosten način: anarhija od znotraj, Asirci od zunaj. Toda ljudstvo si je še naprej najbolj želelo vizijo kralja, ki bi bil dober vojak in strog sodnik: predvsem tipičnega preroka /se pravi kritika in satirika trenutka/ — Izaijo. — Toda vsa upanja so ostala neizpolnjena. Stari Bog ni več *zmogel* tega, kar je zmogel nekoč. Zapustiti bi ga morali. Kaj se je zgodilo? *Spremenili* so pojem o njem — *denaturalizirali* so njegov pojem: za to ceno so ga obdržali. — Jahve, Bog »pravičnosti« — *ne več* eno z Izraelom, izraz ljud-

skega samoobčutenja: samo še pogojni Bog... Pojem o njem postane orodje v rokah svečeniških agitatorjev, ki so odslej razložili vsak srečen dogodek kot plačilo, vsako nesrečo kot kazen za neposlušnost Bogu, za »greh«: najbolj zlagani način interpretacije domnevnega »nramnega svetovnega reda«, s katero sta enkrat za vselej postavljena na glavo naravna pojma »vzrok« in »učinek«. Ko pa je bila prek plačila in kazni naravna kavzalnost izrinjena iz sveta, je bila potrebna *protinaravna* kavzalnost: vse ostalo nenaravno je sledilo. Bog, ki *zahteva* — namesto Boga, ki pomaga, ki daje nasvete, ki je v temelju porok vsake posrečene inspiracije poguma in samozaupanja. *Morala* ni več izraz življenjskih in razvojnih pogojev ljudstva, ni več njegov najbolj spodnji življenjski instinkt, marveč je postala abstraktna, nasprotstvo življenja — morala kot načelna slabitev fantazije, kot »zli pogled« za vse stvari. *Kaj* je židovska in *kaj* krščanska morala? Naključje, oropano svoje nedolžnosti; nesreča, popacana z »grehom«; dobro počutje kot nevarnost, kot »skušnjava«; fiziološka slabotnost, zastrupljena s črvom vesti...

26

Pojem Boga ponarejen; pojem morale ponarejen: — židovsko svečeništvo ni ostalo pri tem. Ni nam potrebna vsa *zgodovina* Izraela: stran z njo! — Ti svečeniki so ustoličili tisti čudež ponaredbe, katerega dokument predstavlja velik del Biblije: v *religioznost* so prevedli lastno preteklost svojega ljudstva, s prezirom brez primere do vsakega izročila, do vsakršne historične realnosti, se pravi, iz nje so naredili stupidni odrešeniški mehanizem: krivda pred Jahvetom in kazen, pobožnost do Jahveta in plačilo. To najbolj sra-

motno dejanje ponarejanja zgodvine bi občutili še veliko bolj boleče, če nas ne bi tisočletna *cerkvena* interpretacija zgodovine skoraj popolnoma otopela glede zahtev po natančnosti in historicis. Cerkvi pa so sekundirali filozofi: *laž* o »nramnem svetovnem redu« se vleče celo skozi ves razvoj novejšje filozofije. Kaj pomeni »nramni svetovni red«? Da enkrat za vselej obstaja božja volja glede tega, kaj naj človek dela in kaj naj pusti pri miru; da se vrednost kakega ljudstva, kakega posameznika meri s tem, v kolikšni meri pokorno sledi božji volji; da se prek usode ljudstva in posameznika izkazuje božja volja kot *vladajoča*, se pravi kot kaznujoča in nagrajujoča, pač glede na stopnjo poslušnosti. *Realnost* na mestu te pomilovanja vredne laži pomeni: parazitska vrsta človeka, ki živi samo na račun vseh zdravih upodobitev življenja, svečenik, zlorablja božje ime: stanje stvari, v katerem svečenik določa vrednost stvari, imenuje »božje kraljestvo«; sredstvo, s pomočjo katerega dosega ali vzdržuje takšno stanje, imenuje »božja volja«; s hladnokrvnim cinizmom ocenjuje ljudstva, dobe, posameznike glede na to, ali koristijo nadvladi svečnikov ali pa se ji upirajo. Oglejmo si jih na delu: v rokah židovskih svečnikov je *veliki* čas v zgodovini Izraela postal čas propada; eksil, dolgotrajna nesreča se je spremenila v večno *kazen* za veliki čas — za čas, ko svečenik ni bil še nič... Iz mogočnih, zelo *sproščenih* uspelih likov v zgodovini Izraela so naredili, po potrebi, uboge potuhnjenice in bojazljivce ali pa »brezbožneže«; psihologijo vsakršnega velikega dogodka so poenostavili z idiotsko formulo o »poslušnosti *oziroma* neposlušnosti do Boga«. — Korak dalje: *poznati* je treba »božjo voljo«, se pravi ohranitvene pogoje moči svečnikov — v ta namen je bilo potrebno »razodetje«. Glede na nemške predstave: potreben je bil velik literaren

ponaredek, odkrili so »sveto pismo« — objavili so ga z vsem hieratičnim pompom, z dnevi pokore in vzdihovanja nad silnimi »grehi«. »Božja volja« je bila že davno zagotovljena: vsa nesreča je bila v tem, da so se »svetemu pismu« odtujili... »božja volja« se je razodela že Mojzesu... Kaj se je zgodilo? Svečeniki so enkrat za vselej strogo, pedantno, vse do velikih in majhnih dajatev zanje /— ne pozabiti najbolj okusnih kosov mesa: kajti svečenik žre bifteke/ formulirali, *kaj hočejo imeti*, kaj je »božja volja«... Vedeti moramo namreč naslednje: Odslej so vse stvari življenja urejene tako, da so svečeniki postali *nepogrešljivi povsod*; ob vseh naravnih dogodkih življenja, ob rojstvu, poroki, bolezni, smrti, da ne govorimo o darovanju /»obhajilo«/, se pojavi sveti parazit, da bi jih *denaturaliziral*, rečeno v njegovem jeziku: »posvetil«... Kajti to moramo dojeti: Vsi naravni običaji, vse naravne ustanove /država, sodstvo, zakon, nega bolnih in ubogih/, vse iz instinkta življenja izhajajoče zahteve, skratka, vse, kar ima svojo vrednost *v sebi*, postane zaradi svečeniškega parazitizma /ali zaradi »nramnega reda sveta«/ ne vredno, proti-vredno: načeloma potrebuje naknadno sankcioniranje, — potrebna je *vrednost podeljujoča* moč, ki *ustvari* iz nečesa vrednoto prav s tem, da negira njegovo naravo. Svečeniki razvrednotijo, *desakralizirajo* naravo: na ta račun sploh obstajajo. — Neposlušnost nasproti Bogu, se pravi nasproti svečenikom, nasproti »zakonu« dobi zdaj naziv »greha«; sredstvo ponovne »sprave z Bogom« je, se razume, sredstvo, s katerim postane podreditev svečenikom samo še temeljiteje zagotovljena: edino svečenik »odrešuje«... V vsaki svečeniško organizirani družbi so, psihološko motreno, »grehi« neizbežni: so prava upravna sredstva moči, sve-

čeniki *žive* od grehov, potrebujejo, da »se greši«... Vrhovno načelo: »Kdor se kesa, temu Bog odpusti« — nemško: *kdor se podredi svečenikom*. —

Na tako zlaganih tleh, kjer je imelo vse naravno, vsaka naravna vrednota, vsaka *realnost* proti sebi najgloblje instinkte vladajočega razreda, je vzniknilo *krščanstvo*, do sedaj še ne presežena oblika smrtnega sovraštva do realnosti. »Sveto ljudstvo«, ki je o vseh stvareh obdržalo samo svečeniške vrednote, samo svečeniške besede, z doslednostjo, ki zbuja strah, je vse, kar je na svetu še obstajalo močnega, odvrгло od sebe kot »nesveto«, kot »svet«, kot »greh« — to ljudstvo je v svojem instinktu proizvedlo še poslednjo formulo, logično do samozanikanja: kot *krščanstvo* je zanikalo še to poslednjo obliko realnosti, »sveto ljudstvo«, »izvoljeno ljudstvo«, židovsko realnost samo. Dogodek prvega reda: majhno uporniško gibanje, ki so ga krstili z imenom Jezusa iz Nazareta, pomeni *podvojitev* židovskega instinkta — drugače rečeno, svečeniški instinkt, ki ne prenese več svečenika kot realnosti, iznajdba še bolj *odtegnjene* oblike bivanja, še bolj *nerealne* vizije sveta, kakor pa jo je izpostavila cerkvena organizacija. Krščanstvo *zanika* Cerkev...

Ne vem, proti čemu bi še lahko bil naperjen upor, za pobudnika katerega so imeli — prav razumljeno ali ne — Jezusa, če to ni bil upor zoper židovsko Cerkev, Cerkev v natančno tistem pomenu besede, kakor to razumemo danes. To je bil upor zoper »dobre in pravične«, zoper »sveti Izrael«, zoper družbeno hierarhijo — ne proti njeni skvarjenosti, marveč proti kasti, privilegi-

jem, redu, formuli; to je bila *nevera* v »višje ljudi«, je bila *nezaupnica* vsemu, kar so predstavljali svečeniki in teologi. Toda hierarhija, ki je bila s tem, četudi samo za trenutek, postavljena pod vprašaj, je bila prav mostišče, na katerem je židovsko ljudstvo, potisnjeno v »vodo«, sploh še obstajalo, s težavo dosežena *poslednja* možnost, da bi obstalo, residuum njegove posebne politične eksistence: napad nanjo je bil napad na najgloblji ljudski instinkt, na najbolj zagrizeno ljudsko voljo do življenja, ki je sploh kdaj obstajala na svetu. Ta sveti anarhist, ki je v imenu najnižjih plasti ljudstva, *čandale* v okviru židovstva, izobčencev in »grešnikov«, oporečniško nastopil proti vladajočemu redu — z besedami, ki bi, če naj verjamemo evangeliju, še danes vodile v Sibirijo, je bil politični zločinec, kolikor je v skupnosti, *nepolitični do absurda*, politični zločinec sploh mogoč. To ga je prignalo na križ: dokaz tega je napis na križu. Umrl je po *svoji* krivdi — nikakršnega razloga ni bilo, da bi umrl, četudi se ta trditev nenehno ponavlja, zaradi krivde drugih. —

28

Povsem drugo vprašanje pa je, če se je tega nasprotstva sploh zavedal — če ni bil samo *občuten* kot to nasprotstvo. Šele tu se dotaknem problema v zvezi s *psihologijo odrešenika*. — Priznam, da le malo knjig berem s tolikšnimi težavami kakor evangelije. Te težave so drugačne od tistih, ki jih je izpostavila učena radovednost nemškega duha in ob katerih je potem praznovala enega svojih nepozabnih zmagoslavij. Že dolgo je tega, ko sem tudi sam, enako kakor vsak mlad učenjak, s pametno počasnostjo rafiniranega filologa preskušal delo nadvse izrednega

Straussa. Tedaj sem bil star dvajset let: zdaj sem preresen za to. Kaj se me tičejo »protislovja« izročila? Kako svete legende kdo sploh lahko imenuje »izročilo«? Zgodbe o svetnikih so najbolj dvoznačna literatura, kar je sploh je: vnaprej se mi zdi torej napačno o njej uporabiti znanstvene metode, *ko vendar ni nikakršnih originalnih listin* — gre zgolj za učenjaško tratenje časa ...

29

Mene se tiče psihološka tipika odrešenika. Evangeliji jo lahko vsebujejo kljub evangelijem, pa naj bo še tako okrnjena ali prekrita s tujimi potezami: tako kakor je v njegovih legendah ohranjen tip Frančiška Asiškega kljub tem legendam. *Ne gre za resnico* o tem, kaj je delal, rekel, kako je pravzaprav umrl, marveč za vprašanje, če si tip njega sploh še lahko predstavimo, če je nekaj, kar se da »izročiti«? — Poznam poskuse, da bi iz evangelijev razbrali *zgodovino* »duše«, toda zdijo se mi zgolj dokaz za odurno psihološkostno površnost. Gospod Renan, ta pavliha in psychologičis, je nastopil z dvema najbolj *nemogočima* pojmom, da bi razložil tip Jezusa s pojmom *genija* in pojmom junaka /»héros«/. Toda če je le kaj neevangelsko, potem je to pojem junaka. Ravno nasprotje vsakemu boju, vsakemu čutenju-sebe-v-boju je tu postalo instinkt: tu je morala nezmožnost upiranja /»ne upiraj se zlemu«, najgloblja beseda evangelijev, v nekem smislu ključ zanje/, blaženost v miru, v krotkosti, v *nesposobnosti* biti sovražnik. Kaj pomeni »veselo oznanilo«? Našli smo pravo življenje, večno življenje — ni samo obljuba, marveč je tu, *med vami*: kot življenje v ljubezni, v ljubezni brez odtegnitve in izključitve, brez distance. Vsakdo je

301

božji otrok — Jezus si ni prav ničesar rezerviral zase — kot božji otrok je vsakdo enak drugemu... Delati iz Jezusa *junaka!* In kakšen nespo-razum je šele pojem »genij«! Vsi naši pojmi, sku-paj z našim kulturnim pojmom »duh« nima v svetu, v katerem živi Jezus, prav nobenega smisla. Če bi se izrazili na strogo fiziološki način, potem bi bila tu primerna povsem druga beseda: beseda *idiot*. Poznamo stanje bolezenske občutljivosti čutil za *tipanje*, iz česar izhaja strah pred vsakrš-nim dotikom, pred tem, da bi trdno zagrabili kak predmet. Prevedimo si takšen fiziološki habitus v njegovo skrajno logiko — kot instinktivno so-vraštvo do vsakršne realnosti, kot beg v »nedo-jemljivo«, »nezaupljivo«, kot nasprotovanje vsaki formuli, vsakemu pojmu časa in prostora, vsemu, kar je trdno, običajem, instituciji, Cerkvi: kot do-mačnost v nekem svetu, ki ga ne zadeva nikakrš-na realnost več, v zgolj »notranjem« svetu, v »resničnem« svetu... »Božje kraljestvo je v vas«...

30

Instinktivno sovraštvo do realnosti: posledica ekstremne sposobnosti za trpljenje in občut-ljivost, ki sploh noče več, da bi se je kaj »dotak-nilo«, ker vsak dotik pregloboko občuti.

Instinktivna izključitev vsega gnusnega, vse-ga sovražnega, vseh mej in distanc v občutju: posledica ekstremne sposobnosti za trpljenje in občutljivost, ki vsakršno nasprotovanje, zahtevo po nasprotovanju že občuti kot neznosno *neugod-je* /se pravi kot *škodljivo*, kot *nepriporočljivo* z vidika samoohranitvenega instinkta/ in pozna blaženost /slast/ edinole v tem, da se ničemer, nikomur več ne upira, niti hudemu niti zlemu —

302

ljubezen kot edina, kot *poslednja* življenjska možnost...

To sta tisti dve *fiziološki realiteti*, na katerih, iz katerih je zrasel nauk o odrešitvi. Imam ga za sublimno razvitje hedonizma na popolnoma mor-bidni podlagi. V bližnjem sorodstvu z njim, če-tudi z velikim dodatkom grške vitalnosti in moči živcev, je epikurejstvo, poganski nauk o odrešit-vi. Epikur, *tipični décadent*: jaz sem ga najprej prepoznal kot takšnega. — Strah pred bolečino, celo pred neskončno majhno bolečino — ne more se končati z ničemer drugim kot z *religijo lju-bezni*...

31

Odgovor glede tega problema sem dal že vnaprej. Njegova predpostavka je, da se nam je tip odrešenika ohranil samo v močno izmaličeni obliki. Ta izmaličenost ima na sebi veliko verjet-nosti: takšen tip zaradi več razlogov ni mogel ostati čisto, docela brez dodatkov. Na njem je moralo pustiti sledove tako okolje, v katerem se je gibala ta tuja postava, kakor tudi — in še bolj — zgodovina, *usoda* prvega krščanskega obče-stva: prek vzvratnega učinkovanja je bil ta tip obogaten s potezami, ki so razumljive šele na podlagi vojne in iz propagandnih smotrov. Ta čudni in bolesten svet, v katerega nas vpeljejo evangelijski — svet kakor iz kakega ruskega roma-na, v katerem se je kot na sestanek zbral izmeček družbe, živčni bolniki in »otročji« idiotje — je glede na vse okoliščine tega tipa moral napraviti za *bolj grobega*: zlasti prvi učenci so to v simbo-lih in v nedojemljivostih plavajočo bit morali prevesti najprej v lastno surovost, da bi sploh kaj razumeli o vsem tem — zanje je ta tip postal

303

nekaj *navzočega* šele prek transformiranja v bolj znane forme... Prerok, mesija, prihodnostni sodnik, učitelj morale, čudodelec, Janez Krstnik — vse to so bile priložnosti za zgrešitev tega tipa... Končno ne smemo podcenjevati značilnosti vsakega velikega, namreč sektaškega čaščenja: zbrise originalne, pogosto dokaj tuje poteze iz idiosinkrazije čaščenega bitja — *ali jih celo ne vidi*. Škoda, da v bližini tega najbolj zanimivega dekadenta ni živel Dostojevski, se pravi kdorkoli, ki bi zmozel docela občutiti takšno zmes sublimnega, bolezenskega in otročjega. Zadnji vidik: Ta tip bi bil lahko kot dekadentni tip dejansko sestavljen iz vrste protislovij: takšne možnosti ne gre povsem izključiti. Vendar nas vse odvrča od nje: v tem primeru bi moralo biti ravno izročilo kar se da zvesto in objektivno; dovolj je razlogov, da domnevamo prav narobe. Med pridigarjem na gori, na morju, na polju, ki je bil tak, kakor da bi šlo za Budo na neindijskih tleh in tistim napadalnim fanatikom, smrtnim sovražnikom teologov in duhovnov, ki ga je Renan v svoji zlobi poveličeval kot »le grand maître en ironie«, je nekoč zevalo protislovje. Sam ne dvomim v to, da je veliko mero žolčnosti in celo duhovite krščanske propagande prelilo v tip učenika šele stanje razdraženosti: znano je, kako se sektaši niso nikdar pomišljali, ko so *apologijo* samih sebe opravičevali z učiteljem. Ko je za prvotno občestvo postal pravičniški, prepirljivi, jezljivi, zlobno siten teolog nuja, *zoper* teologe, si je po svoji potrebi ustvarilo svojega »Boga«: kakor mu je brez pomisleka položilo v usta tudi tiste povsem neevangeljske pojme, kot so »ponovni prihod«, »poslednja sodba«, vse vrste časovnega pričakovanja in obljub, ki bi se jim zdaj ne moglo več odpovedati.

Naj povem še enkrat, upiram se temu, da vpeljujemo v tip odrešenika fanatika: beseda *impérieux*, ki jo uporablja Renan, že sama na sebi *anulira* ta tip. Kajti »veselo oznanilo« pomeni prav to, da ni nikakršnega nasprotja več; nebeško kraljestvo pripada *otrokom*; vera, ki tu prihaja do izraza, ni nikakršna militantna vera, — je tu, od začetka je tu, hkrati je v duhovno sestopajoče otroštvo. Vsaj fiziologi poznajo primer trepetajoče in organsko neizoblikovane pubertete, ki je posledični pojav degenerescence. — Takšna vera se ne jezi, ne kritizira, se ne upira: ne prinaša »meča«, — sploh ne sluti, v kolikšni meri lahko izzove razcep. Ne dokazuje se, ne s čudeži ne s plačilom ali obljubami, sploh pa ne »s pisomom«: sama je vsak trenutek lastni čudež, lastno plačilo, lastni dokaz, lastno »kraljestvo božje«. Ta vera se tudi ne formulira — *živi* in se brani vsakršnih formul. Določen krog pojmov je seveda določen z naključji okolja, jezikom, predizobrazbo: prvotno krščanstvo je rokovalo samo z židovsko-semitskimi pojmi /— sem spadata jedača in pijača pri večerji, pojem, ki ga je Cerkev, tako kakor vse židovsko, tako zelo zlorabila/. Vendar se moramo paziti, da v tem ne bi videli kaj več od znakovne govorice, od semiotike, od nagnjenosti k prisposodbam. Da bi sploh lahko govorili, je tem anti-realistom predpogoj ravno to, da nobene besede ne vzamejo dobesedno. Med Indijci bi se krščanstvo posluževalo pojmov Sânkhyama, med Kitajci Lao Cejevih pojmov, ne da bi ob tem čutilo kako razliko. — Z nekoliko tolerance pri izražanju lahko imenujemo Jezusa »svobodni duh« — nič mu ni za kaj trdnega: beseda *ubija*, *ubija* vse, kar je trdno. Pri njem pojem *izkustvo* »življenja«, kakršnega pozna edinole on, naspro-

tuje vsem vrstam besede, formule, zakona, vere, dogme. Govori zgolj o najnotrajnejšem: »življenje« oziroma »resnica« oziroma »luč«, to so njegove besede za najnotrajnejše — vse drugo, celotna realnost, celotna narava, sam jezik, ima zanj le vrednost znaka, prispodobe. — Na tem mestu se nikakor ne smemo zmotiti, pustiti zapeljati krščanskemu, se pravi cerkvenemu predsodku: Takšna simbolika par excellence je zunaj vsakršne religije, vsakršnih kulturnih pojmov, vsakršne historije, vseh naravoslovnih znanosti, vsakršnega svetnega izkustva, vseh spoznanj, vsakršne politike, vsakršne psihologije, vseh knjig, vsakršne umetnosti — njegovo »védenje« ni nič drugega kot čista nevednost glede tega, da kaj takega sploh obstaja. O kulturi sploh še ničesar slišal ni, zato se mu ne zdi potrebno, da bi se boril proti njej — je ne zanika... Enako velja glede države, glede celotnega buržoaznega reda in buržoazne družbe, glede dela, glede vojne — nikdar ni imel razloga za zanikanje »sveta«, niti slutil ni o cerkvenem pojmu »sveta«... Zanikanje je zanj nekaj povsem nemogočega. — Ravno tako manjka dialektika, predstava o tem, da bi bilo treba vero, »resnico« dokazovati z razlogi /— njegovi dokazi so notranja »luč«, notranji občutek slasti in samopotrditve, čisti »dokazi silnosti« —/. Takšen nauk ne more imeti protiugovorov, sploh ne dojema tega, da obstajajo tudi drugi nauki, si sploh ne more predstavljati nasprotnih sodb... Kjer nanje zadene, se z najglobljim sočutjem žalosti zaradi njihove »slepote« — kajti sam vidi »luč« — a protiugovorov nima...

Pojma krivde in kazni manjkata vsej psihologiji »Evangelija«; ravno tako pojem plačila. »Greh« je odstranjen, odstranjeno je vsakršno distančno razmerje med Bogom in človekom — prav to je »veselo oznanilo«. Ne gre za obljubo blaženosti, ni vezana na kake pogoje: blaženost je edina realnost — ostalo so znamenja, da bi pripovedovali o njej...

Posledica takšnega stanja se projecira v novo prakso, v pristno evangelijsko prakso. Kristjani se od drugih ne ločijo po »veri«: kristjan deluje, ločuje se od drugih po drugačnem delovanju. Tako, da se tistemu, ki je nasproti njemu hudoben, ne upira niti z besedo niti v srcu. Da ne dela nobene razlike med tujci in svojimi, med Židi in ne-Židi /»bližnji« je pravzaprav tovariš po veri, Žid/. Da se nad nikomer ne zjezi in nikogar ne podcenjuje. Da ne želi priti pred sodišče in da tudi drugega ne pošilja nanj /»ne soditi«/. Da se v nobenem primeru, tudi ob dokazani nezvestobi žene, od žene ne loči. — V temelju gre pri vsem tem za isto načelo, vse je posledica istega instinkta.

Odrešenikovo življenje ni bilo nič drugega kot ta praksa — tudi njegova smrt ni bila nič drugega... Za občevanje z Bogom ni potreboval nikakršne formule več, nikakršnega rituala — ne molitve. Opravil je z vsem židovskim naukom o pokori in spravi; vedel je, da je edinole življenjska praksa tista, po kateri se lahko čutimo »božji«, »blaženi«, »evangeljski«, v vsakem času torej »božji otroci«. Pot do Boga ni v »pokori«, ni v »molitvi za odpuščanje: do Boga vodi edinole evangelijska praksa, prav ona je »Bog«. Evangelij je odstranil židovstvo, ki je vsebovano

v pojmih »greh«, »odpuščanje grehov«, »vera«, »odrešitev po veri« — v »veselem oznanilu« je zanikan celoten židovski cerkveni nauk.

Gre za globok instinkt, kako bi morali živeti, da bi se čutili »na nebu«, da bi se čutili »večne«, medtem ko se pri drugačnem obnašanju ne moremo čutiti »na nebu«: samo to je psihološka realnost »odrešitve«. — Novo obnašanje, *ne nova vera* ...

34

Če kaj razumem pri tem velikem simbolistu, potem gre za to, da je sprejemal za realnost samo *notranjo* realnost, »resnice«, — da je ostalo, vse naravno, časovno, prostorsko, historično razumel le kot znamenje, kot sredstvo prispodob. Pojem »Sin človekov« ni konkretna oseba, ki bi spadala v zgodovino, nekaj posamičnega, enkratnega, marveč je to »večno« dejstvo, psihološki simbol, odrešen pojma časa. Prav isto velja, a v najvišjem smislu, za Boga tega tipičnega simbolista, za »božje kraljestvo«, ki *pride*, za »nebeško kraljestvo«, za »otročstvo božje. Nič ni bolj daleč od krščanstva, kot so *cerkvene grobsti* o Bogu kot *Osebi*, o »kraljestvu božjem«, ki *pride*, o »nebeškem kraljestvu« *onstran*, o »Sinu božjem«, *drugi osebi* Svete Trojice. Vse to je — oproščam se zaradi izraza — *udarec* v oko, oh in v kakšno oko! evangelija; *svetovnozgodovinski cinizem* v zasramovanju simbola ... Seveda je na dlani, česa se dotaknemo z znakoma »oče« in »sin« — ne na vsaki dlani, priznam: z besedo »sin« je izražen *vstop* v občutje popolnega poveličanja vseh stvari /blaženost/, z besedo »oče« *samo to občutje*, občutje večnosti in popolnosti. — Sram me je, ko se spomnim, kaj je iz tega simbolizma na-

308

pravila Cerkev: ali ni na prag krščanske »vere« postavila zgodbo o Amfitrionu? In dogma o »brezmadežnem spočetju«, za povrh? ... *Toda s tem je omadeževala spočetje* —

»Nebeško kraljestvo« je stanje srca — ni nekaj, kar je »nad zemljo« ali kar naj bi prišlo »po smrti«. V evangeliju *manjka* vsakršen pojem naravne smrti: smrt ni most, prehod, torej manjka, ker pripada povsem drugemu, zgolj navideznemu, zgolj za znak koristnemu svetu. »Smrtna ura« *ni* krščanski pojem — »ura«, čas, fizično življenje in njegove krize za glasnika »veselega oznanila« sploh niso navzoči ... »Kraljestvo božje« ni nekaj, kar bi pričakovali; nima nikakršnega včeraj in nikakršnega pojutrišnjem, ne pride v »tisoč letih« — je izkustvo v nekem srcu; je povsod tu, ni nikjer tu ...

35

Ta »veseli oznanjevalec« je umrl, kakor je živel, kakor je *učil* — *ne* da bi »odrešil ljudi«, marveč da bi pokazal, kako se živi. Praksa je tisto, kar je zapustil človeštvu: njegovo obnašanje pred sodniki, pred biriči, pred tožniki in pred vsemi vrstami klevet in zasramovanja — njegovo obnašanje na *križu*. Ni se upiral, ni zahteval svoje pravice, ni storil niti koraka, da bi odvrnil od sebe najhujše, še več, *izzval ga je* ... In molil, trpel, ljubil je *s* tistimi, *v* tistih, ki so mu storili hudo ... Besede *razbojniku* na križu vsebujejo ves evangelij: »To je bil zares *božji* človek, otrok božji' ...«, pravi razbojnik. »Če tako čutiš — odgovori odrešenik — *si v raju*, si tudi ti otrok božji ...« *Ne* se braniti, *ne* — se jeziti, *ne* kriviti ... Se seveda tudi zlemu ne upirati, — ga *ljubiti* ...

309